

ואזכור את בריתי (ו, ח) פסוק (ויקרא) ערה

200 >

אם כן

אמר חז"ל (ברכות ה, א) נאמר ברית במלח ונאמר ברית ביסורין
 מה ברית האמורה במלח מלח ממתק את הבשר, אף ברית האמור
 ביסורין, יסורין ממרקין עוונותיו של אדם. אמר הר"ק רבי מנדלי
מרימנוב זצ"ל, דכמו במלח הגם שהוא ממתק את הבשר, כרם, אם
 שמים הרבה מדי הבשר נהיה מלוח ומאבד את טעמו. כמו כן יסורין
 אף דקצת יסורין ממרקין עוונותיו של אדם, אם היסורין יותר מדי,
 זה כבר מאבד את המטרה. וזו כונת הכתוב וגם אני שמעתי את
נאקת בניי אשר מצרים מעבידים אותם שמשעבדים בהם יתר על
המידה, ואזכור את בריתי, שלא יהיה כבשר שנמלח יותר מדי.

1) יצא
ערה

2) אדם
ר"ה הפסוק

א וידבר אלהים אל משה ויאמר אליו אני ה', וארא אל אברהם אל יצחק, והה"ד (קהלת ב) ופניתי אני לראות חכמה
 והוללות וסכלות כי מה האדם שיבא אחרי המלך את אשר כבר עשוהו, הפסוק הזה נאמר על שלמה ועל משה, על
 שלמה כיצד כשנתן הקדוש ברוך הוא תורה לישראל נתן בה מצות עשה ומצות לא תעשה ונתן למלך מקצת מצות
 שנא' (דברים יז) לא ירבה לו סוסים וכסף וזהב וגו', ולא ירבה לו נשים ולא יסור לבבו, עמד שלמה המלך והחכים
 על גזירתו של הקדוש ברוך הוא ואמר למה אמר הקדוש ברוך הוא לא ירבה לו נשים לא בשביל שלא יסור לבבו
 אני ארבה ולבי לא יסור, אמרו רבותינו באותה שעה עלתה יו"ד שבירבה ונשתטחה לפני הקדוש ברוך הוא ואמרה
 רבון העולמים לא כך אמרת אין אות בטלה מן התורה לעולם, הרי שלמה עומד ומבטל אותי ושמא היום יבטל אחת
 ולמחר אחרת עד שתבטל כל התורה כולה, אמר לה הקדוש ברוך הוא שלמה ואלף כיוצא בו יהיו בטלין וקוצה
 ממך איני מבטל, ומנין שבטל אותה מן התורה וחזר לתורה שנאמר (בראשית יז) שרי אשתך לא תקרא שמה שרי
 כי שרה שמה, והיכן חזר (במדבר יג) ויקרא משה להושע בן נון יהושע, ושלמה שהרהר לבטל את מן התורה.....
 ולכך אמר שלמה על עצמו (קהלת ב) ופניתי אני לראות חכמה ודעת הוללות וסכלות, אמר שלמה מה שהייתי
 מחכים על דברי תורה והייתי מראה לעצמי שאני יודע דעת התורה ואותו הבינה ואותו הדעת של הוללות וסכלות
 היו, למה כי מה האדם שיבא אחרי המלך את אשר כבר עשוהו, מי הוא שיהיה רשאי להרהר אחר מדותיו וגזרותיו
 של ממ"ה הקדוש ברוך הוא דברים אשר הם חצובים מלפניו, שכל דבר ודבר שיוצא מלפניו טרם הוא נמלך
 בפמליא של מעלה ומודיע להם הדבר כדי שידעו ויעידו כולן כי דינו דין אמת וגזירותיו אמת וכל דבריו בהשכל, ...
 כיצד נאמר על משה לפי שכבר הודיע הקדוש ברוך הוא למשה שלא יניח אותם פרעה לילך, שנאמר ואני ידעתי כי
 לא יתן אתכם מלך מצרים להלוך ואני אחזק את לבו, ומשה לא שמר את הדבר הזה אלא בא להתחכם על גזירתו
 של הקדוש ברוך הוא והתחיל אומר ה' למה הרעות לעם הזה התחיל לדון לפניו (כמו שכתוב למעלה), וע"ז נאמר
 שאותה חכמה ודעת של משה של הוללות וסכלות היו, כי מה האדם שיבא אחרי המלך, וכי מה היה לו להרהר
 אחר מדותיו של הקדוש ברוך הוא את אשר כבר עשוהו, מה שכבר גילה לו שהוא עתיד לחזק את לבו בעבור
 לעשות לו דין תחת אשר העבדים בעבודה קשה, ועל דבר זה בקשה מדת הדין לפגוע במשה, הה"ד וידבר אלהים
 אל משה, ולפי שנסתכל הקדוש ב"ה שבשביל צער ישראל דבר כן חזר ונהג עמו במדת רחמים, הה"ד ויאמר אליו
 ה' אני ה'.

3) אמת
הייך

פרשת וארא: וידבר אלקים אל משה ויאמר אליו אני הוי"ה. ואיתא
 בשמות רבה שמה (פרשה ו' אות א'), הה"ד ופניתי אני לראות חכמה
 והוללות וסכלות, כי מה האדם שיבוא אחרי המלך את אשר כבר עשוהו.
 הפסוק הזה נאמר על שלמה ועל משה. על שלמה כיצד. כשנתן הקב"ה
 תורה לישראל... נתן למלך מקצת מצוות שנאמר... לא ירבה לו נשים
 ולא יסור לבבו. עמד שלמה המלך והחכים על גזירתו של הקב"ה ואמר...
 אני ארבה ולבי לא יסור. אמרו רבותינו עלתה יו"ד שבירבה ונשתטחה
 לפני הקב"ה ואמרה רבון העולמים לא כך אמרת אין אות בטלה מן
 התורה לעולם. הרי שלמה עומד ומבטל אותי. ושמא היום יבטל אחת,
 ולמחר אחרת, עד שתבטל כל התורה כולה וכו'. כיצד נאמר על משה,
 לפי שכבר הודיע הקב"ה למשה שלא יניח אותם פרעה לילך... ומשה לא
 שמר את הדבר הזה, אלא בא להתחכם על גזירתו של הקב"ה והתחיל
 אומר, די למה הרעות לעם הזה וגו'. ובביאור כוונת המדרש, איזה
 שייכות יש בין חטאו של משה לבין חטאו של שלמה, היה נראה לומר,
 במתחילה יש להבין מ"ט אמרו חז"ל שרק היו"ד שבתבת ירבה באה
 וינשתטחה לפני הקב"ה לטעון, ולא באה כל התיבה לטעון ששלמה המלך
 מוחק תיבה אחת שלמה מן התורה. ועיי"ש במפרשים, שיש לפרש
 דהיו"ד היא האות הכי קטנה שבכל האותיות, ובדרך כלל כן היא דרכו
 של יצר, שמתחיל להכשיל את האדם בדברים פעוטים מאוד, עיין גמי
 סוכה (נב). דיצר הרע בתחילה דומה לחוט של כוביא, ולבסוף דומה
 לעבותות העגלה וכו'. וכך היה ג"כ בתחילת תנועת הריפורמים, שרק
 מתקן היקום פורקן השני, ואח"כ אף הראשון, ומשם עברו להסיר
 חלקים גדולים וחשובים מן הסידור, וכמאמרו של שד"ל - וימח את כל
 היקום. (עיין משייכ בספר בעקבי הצאן, עמ' לי' בהערה.)

1)

ע"פ (4)

הילוד היאורה תשליכוהו וכו'. ומה"ט לא נתגלה הקב"ה למשה בפעם הראשונה בשם הוי"ה, כי - כלשון המדרש - כבר הודיע הקב"ה למשה שלא יניח אותם פרעה לילך, ורק דיבר אתו אז אודות העבר [אנכי אלקי אביך, אלקי אברהם אלקי יצחק ואלקי יעקב - ג'ו,י] ואודות העתיד [זה שמי לעולם ג'ו,טו], ובגמ' פסחים (ג.) איתא שכלול בזה נבואה על ה'עתידי' - והיה ד' למלך על כל הארץ ביום ההוא יהיה הוי"ה וכו'. והשם אהק"ה אשר אהק"ה - הוא שם על שם העתיד. ולא אמר לו השי"ת שיראה גילוי מלכותו יתברך בהוה, כי עדיין ימשיכו בצרות עד שתבוא הגאולה לבסוף. ואשר על כן לא היה שייך להתגלות אליו בשם הוי"ה. וכשלא קיבל פרעה את נבואת משה, והכביד את העבודה, והרע לישראל ביותר, כתוב וישב משה אל הוי"ה (ה'כ"ב), וצ"ע, דהוה ליה למימר אל אהק"ה, שהרי לא נתגלה לו בשם הוי"ה, אלא נראה לפרש שכאן התרעם משה על מדותיו של הקב"ה (עיי"ש במדרש רבה), וטען שאין כלל ישראל יכולים להמשיך ככה - לחיות רק בעבר ובעתיד, כי צריכים הם למנות גם בהוה, ועל כן לא התפלל אל אהק"ה אלא אל הוי"ה, השם הכולל בתוכו עבר ועתיד וגם הוה. ועיי"ש בסוף דברי המדרש, ועל דבר זה בקשה מדת הדין לפגוע במשה, הה"ד, וידבר אלקים אל משה, ולפי שנסתכל הקב"ה שבשביל צער ישראל דיבר כן. חזר ונהג עמו במדת רחמים, הה"ד, ויאמר אליו אני הוי"ה. אך מכאן מקום הודיעו הקב"ה למשה שלא כן נהגו האבות, שמהם לא שמעתי מעולם תרעמות, וכמו שכתב רש"י - שהבטחתים ולא קיימת, ולא הרהרו אחר מדותי, עיי"ש במדרש רבה (פרשה ו' ס"ד ד'), וזו היתה גב טעותו של שלמה וגם טעותו של משה, ששניהם רק הדגישו את ההוה ולא הבינו שעיקר ההיסטוריה של כלל ישראל הוא בעבר ובעתיד.

ויהדות אמריקא ג"כ לא הבינו - משך הרבה שנים - שצריכים להשקיע הרבה כסף בחינוך, ובמיוחד בישיבות הקטנות, שזו השקעה עתידה של היהדות. כי הפירות לא יגדלו (מהשקעה זו בחינוך) עד לאחו כיו"ד - ט"ו שנים, ותחת לתת מכספם לחינוך, השקיעו כספים מרוביני

בייפוי בתי כנסיות שלהם, אשר דבר זה אין בו כדי להבטיח בעד העתיד, אלא רק גורם שיחיו בהוה ברוב פאר ויופי. (מדברי תורה של איתן הולצר, לפרשת וארא, תשנ"ג)

אכן עוד יש לפרש בזה טעם שני (עיי"ש במפרשים) שהי"ד שבתחילת התיבה הרי מורה על העתיד. כלומר, דאף אם ידע שלמה בעצמו שבהוה לא שייך שיגרום לו ריבוי הנשים שיחטא, מכל מקום היאך היה יכול לידע מה יהיה בעוד עשר שנים או עשרים שנה. ומה"ט היה רבנו תמיד ממאן לסדר שטר מכירה בעד חנות או בעד עסק של יהודי שומר שבת, דאף אם דבר זה לא יפגע בדרגת שמירת השבת שלו, עדיין יש לחוש חששא גדולה שיגרום לידי חילול שבת אצל בניו, לאחר שיירשו הם את החנות או את העסק.

ועל דרך זו השנייה נראה לבאר לגבי חטאו של משה, דכתיב בפרשת בשלח כי יד על כס קה וכו', והביא שם רש"י (זו-טז) מלשון המדרש, ושאין השם שלם ואין הכסא שלם עד שימחה שמו של עמלק וכו'. ונראה בביאור ענין זה, דאיתא בשו"ע או"ח (סי' ה') שכונת השם הוי"ה היינו, היה הוה ויהיה, דהיינו - ה'י"ד שבתחילת השם מורה על העתיד, הה"א שבסופו - מורה על העבר, והה"י שבאמצע - הכונה על ההוה. ובמקדש היו משתמשים בשם הוה בשעת נשיאת כפים, ובעבודת יום הכיפורים. כי בשעה שהכהנים עומדים בעבודתם ולויים בדוכנם, רואים כבוד ד' גדלו ותפארתו לפנינו לעינינו בהוה, ויודעים אף מה שהיה בעבר, ומאמינים במה שיהיה בעתיד. אבל בזמן החורבן, שיש עמלק ורע בעולם, אין אנו רואים מלכות ד' שבהוה, אלא רק יודעים מה שהיה בעבר, ומאמינים במה שיהיה בעתיד, על כן אין להשתמש בשם הוי"ה, אלא רק בשם ק"ה, שהי"ד שמתחילת השם מורה על העתיד, והה"א שבסוף השם מורה על העבר. וכן הי"נ כשנגלה הקב"ה למשה בפעם הראשונה, לא נתגלה לו בשם הוי"ה, כי הרי היו אז רדיפות והריגות בכלל ישראל, וגורות בכל יום - וירא איש מצרי מכה איש עברי, כל הבן

5) הרי"ה ע"פ

והשוה משי"כ בשם רבנו בספר נפש הרב (עמ' נ-נ"א) בקשר למאמר הידוע העבר אין והעתיד עדיין - שאין כן חשקת התורה, כי נוסף על מה שאנו חיים בהוה, צריכים גם לחיות גם בעבר וגם בעתיד. [ונג' דרך זה יש להוסיף ולומר בכונת מה שאמרו רז"ל שרשעים בחייהם קרויים מתים, כי יקו שנקותינן בהם שבעים שנה, ורשעים רק רוצים לחיות בהוה - ולא בעבר ולא בעתיד, וחיים של רק שבעים שנה איננו חיים חשובים וחשוב כמת. ועל דרך זה יש להבין גם כן את מאמר רז"ל, שמי שאין לו בנים חשוב כמת, כי לא יוכל לחיות בעתיד. (ד"ע)]

6) באר י"ל

יכן אמור לבני ישראל אני ה' הוצאתי אתכם מתחת סבלת מצרים והצאתי אתכם מעבדתם וגו', ולקחתי אתכם לי לעם הייתי לכם לאלקים וידעתם כי אני ה' אלקיכם המוציא אתכם מתחת סבלות מצרים, ו' ו-ז).

ישראל ג"כ בשעבוד ועיניו הנפש, כי מצד קושי השעבוד שהכבידו עליהם עבודה קשה ושפלה, השפילו בזה את תכונת נפשם היקרה שהיתה להם מורשת אבות מאברהם יצחק ויעקב, ובמשך זמן העבדות נאבד מהם מעט מעט סגולת נפשם העדינה, עד שנתגשמו בחומר גס' שלא הרגישו בעצמם כי הם זרע קודש אנשי מעלה ומדות טובות, וצרת השעבוד ועיניו זה של הנפש לא הרגישו הם כלל, כל זמן היותם שקועים בחומריות העבודה.

[[ועל זה נאמר בפרשת שמות (ב', כ"ג-כ"ה): ויאנחו בני ישראל מן העבודה ויועקו ותעל שועתם אל האלקים מן העבודה, וישמע אלקים

יש ליתן טעם למה בתחילה כתיב והוצאתי אתכם מתחת סבלת מצרים, סבלת חסר וי"ן, ואח"כ כתיב המוציא אתכם מתחת סבלות מצרים, סבלות מלא בוי"ו. (ועי' במד"ר פ' משפטים פ"ל דאיתא שם: אתה מוציא כל תולדות שבמקרא חסרים חוץ משנים, אלה תולדות השמים והארץ, ואלה תולדות פרוץ, וטעם גדול יש להם כו', וכ"ה בב"ר פ"ב, ועי' בסוכה דף ו' ב' תד"ה ור"ש שכתבו, דבמילתא דלא מיכחשא אהדדי כו"ע מדו דדרשינן מקרא ומסורת, דלא על הנם נכתב כו, עיי"ש).

ואפשר לומר, דהנה במצרים סבלו ישראל בשמים, הן מצרת הגוף מה ששעבדו אותם המצרים בפרך, בחומר ובלבנים ובכל עבודה בשדה, ומררו את חייהם בעבודה קשה המפרכת את הגוף, וסבלות זו הרגישו ישראל היסב בשעבוד והעיניו אשר היו מצרים מעבידים אותם, אבל מלבד שעבוד ועיניו הגוף היו

2)

וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה לְפָנָיו חַי וְחַיִּים (ו) אֲנִי
יִשְׂרָאֵל לֹא שָׁמְעוּ אֵלָי (ה. יב)

סנין
התורה

מסופר על הצדיק רבי ישראל מויזניצא זצ"ל, שהיה נוהג בכל ערב ללכת עם הגבאי שלו לטייל כחצי שעה. פעם אחת הגיע בדרך טיולו עד בית גביר אחד, מנהל בית הבנק המקומי שהיה מן הנאורים והמשכילים, ולא היה מחסידי הרבי כלל. משהגיע לשם דפק על דלת הבית, וכשהמשרת פתח את הדלת נכנס לפנים והגבאי אחריו. היה הדבר תמוה לגבאי, מה זה ועל מה זה נכנס פתאום לכאן, אבל לא ההין לשאלו דבר, וכשראה שהרבי נכנס, הלך בלי אומר גם הוא אחריו.

כשראה בעל הבית פתאום את הרבי בא לביתו, חרד לקראתו וקיבלו בהדרת הכבוד, כי היה איש מנומס. הגישו לו כסא לשבת, והרבי ישב איזה זמן בלי לדבר כלל. לא הרהיב בעל הבית לשאול את הצדיק בעצמו "מה לידידי בבית?" ופנה בלחישה אל הגבאי ושאלו לפשר הביקור הזה? השיבו הגבאי כי גם הוא בעצמו אינו יודע כלום. אחרי כן קם הרבי מכסאו, נפטו מבעל הבית והלך לו. ובעל הבית הלך מפני הכבוד ללוות את הרבי וליווהו עד ביתו.

משהגיעו ליד בית הצדיק, והגביר התכונן לחזור הביתה, לא יכל להתאפי עווד, ופנה אל הרבי בשאלה: ימחל לי הרבי על שאלתי: הנה בביתי לז היה מן הנימוס לשאלו משום מה כיבדני בביקורו, אבל עתה רוצה אנ לדעת את סיבת הביקור. השיב לו הרבי: הלכתי לביתך לקיים מצוה, וברוך השם שקיימתי את המצוה. תמה הגביר: איזה מצוה?

רבותינו אמרו - השיב לו הרבי: "כשם שמצוה לומר דבר הנשמע, כך מצוה שלא לומר דבר שאינו נשמע". ובכן אם אני אשב לי בביתי, ואתה נמצא בביתך איזו מצוה תהיה צז כשלא אומר לו את ה"דבר שאינו נשמע"? צריכים ללכת לאותו האיש הבלתי שומע לביתו, ושם לא לומר לו, ואז תהיה המצוה כתיקונה. וכך עשית...

אבל - אמר לו הגביר - ימחל הרבי להגיד לי את הדבר, אולי אשמע? לא - אמר לו הרבי - מובטחני בך שלא תשמע. וככל שהרבי סירב מלהגיד לו את הדבר, כן גברה הסקרנות של הגביר יותר ויותר לדעת את הסוד, והפציר הרבה בצדיק שיגלה לו את ה"דבר שאינו נשמע", עד שלבסוף נעתר לו הרבי ואמר לו: הנה אלמנה פלונית והיא עניה מרודה, חייבת לבית הבנק שלך סכום כסף מסויים על המשכנתא של ביתה. בימים הקרובים עומד הבית להמכר על ידי הבנק במכירה פומבית, והיא האלמנה תצטרך לצאת החוצה. חפצתי לבקש ממך שתמחל את החוב לאותה אלמנה, אבל לא אמרתי לך את בקשתי, משום אותה ה"מצוה שלא לומר".

אבל - אמר לו הגביר בתמהון - איך אפשר דבר שכזה? הלא החוב איננו חוב פרטי שלי אלא של הבנק, ואני אינני אלא המנהל של הבנק, אבל לא בעליו ואדוניו, והסכום הוא של כמה מאות רייניש, ואם כן... הלא הוא הדבר - הפסיקו הרבי - אשר דיברתי, שלא תאבה ולא תשמע. והרבי הפסיק את השיחה ונכנס לביתו, והגביר אף הוא הלך לו לביתו, אבל הדברים נכנסו כחץ ללבו של הגביר ולא נתנו לו מנוח, עד שלבסוף הכניס מכיסו את כל החוב של האלמנה לקופת הבנק, והאלמנה נשארה בביתה.

את נאקתם ויזכור אלקים את בריתו את אברהם וגר, וירא אלקים את בניי וידע אלקים, כלומר שהם זעקו רק מן העבודה ואח"כ - וישמע אלקים את נאקתם ויזכור את בריתו את אברהם וגר, דהיינו שהקב"ה זכר להם כי הם זרע אהוב, זרע האבות הקדושים, וירא אלקים את בני ישראל - שהקב"ה ראה מי הם, כי הם זרע ברך ה' משורש הקדושה, וידע אלקים - דהיינו שהוא ידע את צרתם הגדולה שהם בעצמם לא ידעו מזה, כי הם מתוך שפלות וגלותם ועינוייהם ידעו רק מצרת גופם ולא מצרת נפשם.

וזהו שאמר הקב"ה למשה (ג' ז'): ראה ראיתי את עני עמי אשר במצרים, ואת צעקתם שמעתי מפני נוגשיו, כי ידעתי את מכאוביו, היינו שהקב"ה אמר אני ראיתי שתי ראיות של עני עמי, הן את עינוי גופם והן את עינוי נפשם. אע"פ שצעקתם מה שצעקו הוא רק מפני נוגשיו, כי ידעתי את מכאוביו, אני הוא היודע במכאוביו, שמלבד שהם מעונים בדיכוי הגוף ידעתי גם במכאובי נפשם כי רב הוא, ורק אני הוא היודע זה. וזהו הטעם שאמר כאן, לכן אמור לבני ישראל אני ה' והוצאתי אתכם מתחת סבלת מצרים, כתיב סבלת חסר, לאמר סבל אחד שאתם מרגישים בת, היינו סבל הגוף, ואח"כ - ולקחתי אתכם בלי לעם הייתי לכם לאלקים, ואז - וידעתם כי אני ה' אלקיכם המוציא אתכם מתחת סבלות מצרים, היינו שרק אז כשאקח אתכם לי לעם ותתעלו להיות עם ה' ממלכת כהנים וגוי קדוש, אז תדעו ותרגישו את הסבלות המלאה שהי 3) לכם, היינו סבל הגוף והנפש, ותדעו ותבינו את הטובה הגדולה והכפולה שעשיתי אתכם ביציאת מצרים בזה שהוצאתי אתכם מתחת סבלות מצרים, לשון רבים.

פ"ג (9)

ויאמר ה' אל משה אמר אל אהרן קח מטף ונטה ירך על מימי מצרים וכו' (ז:ט)

(1) ומשה. הזכיר שנותיהם, ולא מצאנו בכל המקרא וביאים שהזכירם הכתוב שהתנבאו בוקנותם רק אלה, כי מעלתם גדולה מכל הנביאים, ולהם לבדם היה מדבר השם בעמוד ענן. ואל יעלה על לבך כי שמואל עמהם, בעבור שכתוב בעמוד ענן ידבר אליהם (תהלים צט ז), כי כבר פירשתי במקומו⁸, כי לאלה לבדם נתנה התורה, והנה על דם ינחלו הצדיקים העולם הבא, וכל הנביאים הם נביאי תוכחות או עתידות⁹.

ברש"י, לפי שהגין היאר על משה כשנשלך לתוכו לפיכך לא לקה על ידו לא כדם ולא בצפרדעים ולקה על ידי אהרן, עכ"ל. ולהלן בפסוק (ת"כ) במכת כנס נאמר 'אמר אל אהרן נטה את מטה והך את עפר הארץ והיו לכנם' וכו', שם פירש"י רש"י ג"כ לא היה העפר כדאי ללקות ע"י משה לפי שהגין עליו כשהרג את המצרי ויטמנהו בחול ולקה ע"י אהרן, עכ"ל. וקצת צ"ע, דלמה הפריד רש"י שני הפסוקים ולא פירש תיכף דלא לקו ע"י לא המים ולא העפר והי' יכול לומר לא לקו על ידו לא כדם ולא בצפרדעים ולא בכנם ולמה הפריד אותם.

(10) ומשה בן פ' שנה. נהגו 'העולם' לנוח לעת זקנה. ואפילו פקידים מקבלים חופש מאדוניהם, כדי לבלות את שארית ימיהם במנוחה ובעונג. כך נוהגים הגוים והמקולקלים שבינינו. לא כן הוא חלק חכמי ישראל ומנהיגיו האמיתיים. שכל זמן שמזקינים מוסיפים אמן בלימוד ובתיקון מידותיהם וכל בדק בעיר ובמדינה. והמקרא שלפנינו מלמדנו. עד כמה יתכון דרך חכמי חקני ישראל: בימי משה נתקצרו כבר שנות האדם, כמבואר בתפלה למשה: 'ימי שנותינו בהם ע' שנה ואם בגבורת פ' שנה. בכל אופן נמצאו או משה ואהרן בימי הירידה והזקנה, אפילו לפי מה שהאריכו ימים, שהרי עברו, בדרכם אל פרעה, ב' שלישים משנותיהם. וראו מה פעלו ועשו האחים האלה לבית ישראל ולכל מין האנושי לעת זקנתם, בשארית ימי חייהם. — שאנשים רגילים מבליים אותה במנוחה ותענוגים! תנו את לבכם, איך היה העולם שמים בלא קבלת התורה? איך היה שקוע בבערות ובכשפים, בעריצות ובעבדות עולם, אם שני הזקנים האלה הי', כמנהג עמי הארץ 'מקבלים חופש' ? וכדי למנוע מאתנו דעה נפסדת זו, שעל האדם לנוח ולשבת בטל בימיו האחרונים, כתבה תורה, שמשם הי' בן פ' ואהרן בן פ"ג. בדרכם אל פרעה.

והנראה, דיש בזה קצת חילוק הן בלשון רש"י של 'לא הי' העפר כדאי' דבאמת שונה הגנת המים מהגנת העפר דהמים כסו והגינו על משה לגמרי ונצול בזה ע"י בת פרעה והוי הגנה מעליא; משא"כ העפר לא הגין על משה לגמרי אלא לשעה, דמ"מ נתגלה הדבר ע"י מלשינות והוצרך לברוח וא"כ לא הי' הגנה לגמרי, ומ"מ למדנו מרש"י דאף על הגנה פורתה אפשר לומר לא הי' העפר כדאי ללקות, ולמדנו עד היכן מגיע הכרת-הטוב אף לאין בו רוח חיים ק"ו לכן-תמותה. וכבר כתבתי לעיל בענין של הכרת הטוב היפך הכפרי טובה.

וישלח פרעה והנה לא מת ממקנה ישראל עד אחד ויכבד לב פרעה ולא שלח את העם (ט:ב)

כל המפרשים עמדו ע"ז דאין לו ביאור, דאיפכא מסתברא כיון דלא מת ממקנה ישראל עד אחד א"כ מוכרח להכיר יד ה' בה וא"כ למה לא שלח את בניי. ויש בעלי הדרוש שרצו לומר דקאי על בנה של שלמית בת דברי שהיתה לה מהמצרי, ואחת היתה ופרסמה הכתוב וא"כ אותו הבן המדובר, בענין לחם הפנים הי' לו באמת קודם קבלת התורה דין מצרי, וא"כ מת מקנהו, אבל פרעה חשבו לישראל וכשראה שמת מקנהו חשב כי גם לבניי מתו ע"כ לא שלח, והוה ענין לא מת עד אחד, והוה תוכן דבריהם.

אבל אולי אפשר לומר בחריפות, דכמו דאצלנו כדי להיפטר מדין חמץ בפסח אנו מוכרים החמץ לגוי ונעשה חמצו של נכרי דהיהודי פטור עליו אף אם יקנה בחזרה אחר הפסח הוי לגמרי אתה רואה של אחרים, כמ"ב אפ"ל דעשן המצריים היראים להיפך דמכרו את מקניהם לישראלים וא"כ לא שלט על מקניהם מכת הדבר, אבל פרעה חשב עליהם כי הם מקניהם של מצריים, ולזה נתכוון הכתוב דכיון דהיו מקניהם של ישראל לא מת עד אחד ולכן כבד לב פרעה. ובוה יובן מה שבמכת ברד הי' להם מקנה — שקנו בחזרה מישראל, ורק הירא את דבר ה' הכניס, דמכת ברד לא נאמר בהתראה ענין הפלאה בין מצרי לישראל וע"כ רק הירא שהכניס זכה לשארית.

ויש עוד זו דרש תודום איש רזי מה ראו תננה מישראל ועזריה שמסרו [עצמן] על קדושת השם לכבשן האש נשא קל ודמי בעצמן מצפרדעים ומה צפרדעים שאין מצוין על קדושת השם כתיב בזה וכו' [ועלו] בביתך [ונר] וכתנורך ובמשארותך אימתי משארות מצויות אצל תנור הי' אומר בשעה שהתנור חם, אנו שמצוין על קדושת השם על אחת כמה וכמה.

(4)

שירת הצפרדעים - כבוד שמים.

ונחזי אגן דבר פלא שמצינו בפרק שירה צפרדע אומרת ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד, ולמה דייקא זהו שירתה, אמנם לדברינו הוא נפלא בס"ד, שהרי היא שקידשה שמו ית' ולפיכך כל מהותה שירה זו של כבוד שמים ומיוחד הוא בשכמל"ו לענין זה, כי בעור ש"שמע ישראל" מכון לענין הייחוד והיינו ונקדשתי בתוך בני"ו כשיש חיוב מיוחד של מפיכות נפש, הרי בשכמל"ו מכון גם כשיש רק ענין של כבוד שמים ללא כל חיוב כנ"ל.

12
כ"ל
red

והוא שאמרו בזה"ק (ח"ג - רכ"ב, ב') שבטעה שאמר דוד המלך ע"ה שמרה נפשי כי חסיד אני (תהלים פ"ה, א) מיד אודמן ליה צפרדע ואכרה ליה למה את משבח גרמך למימר (שם ק"ט, ס"ב) חצות לילה אקום להודות לך, ואנא כה ליליא לא שכינא לשבחא ליה ולנגנא קמיה, והכונה בזה כיון שעל ידה נלמד הק"ו של ריבוי כבוד שמים, נחשב כאילו אומרת שירה ללא הפסק, שהרי כבוד מלכות שמים הוא תכלית כל השירות ותשבחות, (כמו שנחבאר לעיל פרשת שמות מאבר שני מלחמת בוג ומגוג).

6
11

הרי הוא מרבה כבוד שמים בתמידות ויוצא ממנו השירה של בשכמל"ו.

בהפטרות היום (לשנת ר"ח) קראנו (ישעיה סו, ג) זאל זה אביט אל עני ונכה רוח וחרד על דברי, מה הוא הפי וחרד על דברי, רק הכונה הוא כי מי שיש לו חרדה מדבר ה', שידע כי אין דבר בעולם חוץ מדבר ה', הרי הוא חרד מאוד פן יעבור על דבר ה', והוא מוסיף לעשות גדרים וסייגים משלו שאינו מחויב בהם כדי להרבות כבוד שמים ואלא יכשל ח"ו לעבור על דבר ה'. ולכן ההקדמה לזה להיות חרד על דברי הוא 'עני ונכה רוח', כי מי שיש לו שמץ של גאווה סומך על עצמו ואינו ירא פן יעבור, נמצא שהמנאי להיות חרד על דבר ה' הוא להיות עני ונכה רוח.

מבואר כי כל צפרדע היה ביכולתו לומר שלא עליו מוטל לילך לתנוה, והי' יכול לברוח למקום אחר לקיים מצות השי"ת. והנה שמע ישראל שהוא יחודה עילאה, הוא החיוב של ונקדשתי, היינו חיוב מקירת נפש על ג' צפירות חמורות עם כל אצוריהו שלהם שמחויבין למסור נפש עבור יחוד השי"ת, וצריך שם כבוד מלכותו הוא יחודה תתאה, שענינו הוא לפרסם כבוד מלכות שמים בעולם, למסור נפש עבור כבוד שמו יתברך, ללא כל חיוב כלל. וכתב על זה הנאר משה כי הוא ביאור נפלא בס"ד. עיי"ש בדבריו.

13
ה' ית' ית'
איה' ב' ית'
Coef

הדיבור מ'חרד על דברי' הוא עמלק, שעמלק בונה לקרר את האדם שלא יהי ירא אלוקים, כדכתיב (דברים כה, יח) זאתה עיף ויגע ולא ירא אלוקים, וזהו הקרירות שמקרר את האדם מלעשות יותר ממה שהוא מחויב, ולכן הוא מתנגד בעיקר נגד הגלוי של היחוד של בשכמל"ו, כאשר שמעתי בשם גדול ה' שאמר כי היחוד של שמע ישראל וגו' בגימטריא אלף קי"ח, ובשכמל"ו בגימטריא אלף שני"ח, והחילוק בין שניהם הוא המספר ר"מ שבגימטריא 'עמלק', כי עמלק מתנגד לזה שיעשה האדם מעצמו בלי ציווי להוסיף על דבר ה', כאשר למדו הצפרדעים בק"ו חיוב זה, ולכן מתנגד לגילוי כבוד מלכות שמים בעולם, כדכתיב (שמות י, טו) כי יד על כס י-ה' שאינו מניח גלוי כבודו ית' בעולם. איתא בספ"ה"ק שעמלק ראשי הבות ק'דש ע'צמך מ'ותר לך, שלדבר זה הוא מתנגד ביותר, כי זה הוא הדרגא של ל'חרד על דברי. עמלק הוא גיאות כדאיתא בספ"ה"ק.

הרי שענין הצפרדעים הוא ק"ו ללמוד חיוב להרבות כבוד שמים, ולמסור נפש עבור רבוי כבוד שמים. וק"ו זה הוא דבר נכחי, ותמיד מלמד אותנו ק"ו זה את החיוב להרבות כבוד שמים, וזה הביאור שהצפרדע אומר שירה בשכמל"ו, דהיינו כי מהצפרדע יוצא גלוי כבוד מלכות שמים. ולכן אמר משה רבינו ע"ה רק ביאור תשארנה, שישאר לדורות כח הצפרדעים, ללמד את החיוב של ריבוי כבוד שמים. וזהו מבואר דברי חז"ל המובא בפרק שירה ובוה"ק (ח"ג רכ"ב, ג) שבעת שאמר דוד המלך שמרה נפשי כי חסיד אני, מיד איזדמן לו צפרדע ואמרה ליה 'את משבח גרמך חנות לילה אקום להודות לך, אנא לא ליליא לא שכינא לשבחא ליה ולנגנא קמיה', ופירש הנאר משה שהכונה בזה הוא כיון שהצפרדע על ידו נלמד הק"ו של ריבוי כבוד שמים, נחשב כאילו אומרת שירה ללא הפסק, שהרי ענין השירה הוא ריבוי כבוד מלכות שמים, והצפרדע שמלמד בק"ו כי מוטל על האדם להרבות כבוד שמים, לא רק מה שמנוה, רק ריבוי כבוד שמים ללא כל חיוב.

6
7
26
31

15